

RESOLUCIJE O SVOBODI

JUŠ KOZAK

Kristjani, ki so se nekoč skrivali v rimskih katakombah, so z vročično fantazijo sanjali svojo svobodo in jo zamaknjeni gledali nad oblaki med bleščečimi kori angelov in zvonečimi hvalnicami pred obličjem Odrešenika, ki je s svojo krvjo svet odrešil in dal človeku večno svobodo. Michelangelo je v častitljivi starosti, z vsem žarom baročne religiozne mistike ustvaril najveličastnejšo podobo tega sna. Izmučena, osamljena duša se je sprostila prahu »zemeljske sužnosti« in je z antično suverenostjo sodila papežem, knezom in zemljanom, povečala človeške sanje o svobodi in razpela v sikstinski kapeli na zemlji nebo, ki ga poslej oči niso več zagledale v taki veličasti.

Odkar je svoboda postala politična pravica, in se je prva roka iz množice stegnila po njej, je človeški sen o svobodi mučen in krvav, skriva se po mišjih luknjah zdaj pred bodalom zdaj pred tiaro.

Redke so minute v zgodovini, ko je bilo človeštvo deležno širše ali tesnejše svobode, ponavadi jo je vohalo v mlakužah krvi. Kdo hrepeni po svobodi? Človeške množice, narodi, zatirane ljudske plasti? Dokler ni zavest človeškega dostojanstva v njih prebujena, se tudi hrepenenje po svobodi ne zgane, topo trpi in molči. Zato je tembolj grenka, včasih do smešnosti obupna težnja vseh onih poedincev po svobodi, ki nosijo v svojem srcu ljudske bolesti in zavest sreče. Z zaničevanjem življenja se bore, ne za osebno blaginjo, le za svobodo zagledane in občutene resnice. Tudi iz ječe bi govorili, če bi jim bila beseda pripuščena. Ker je svoboda besede tesno zvezana tudi s sodbo, zatira družba svobodo misli in besede, odkar človek vlada nad človekom.

Ni važno vprašanje, ali izvira hrepenenje po svobodi iz strahu pred smrtjo, ali utesnjenosti v družbi, iz človeške usode se poraja in človeku je namenjeno, kadar je iskreno in pripravljeno na poslednjo žrtev. Vladajočim je svoboda vedno relativen pojem, zato se vnema borba na nož.

Po svetovni vojni je vzniknila pisateljska organizacija PEN, ki je sprva na svojih kongresih združevala pisatelje, kasneje pa po prilikah primorana, čeprav obotavlja se, sprejela borbo za svobodo človeške misli in besede. Organizacije sovjetskih pisateljev niso pristopile, ker se njihove predstave o svobodi ne strinjajo z zapadnimi. Nemški nacistični pisatelji so dobili ukaz, da morajo zaradi PENovih nazorov o svobodi izstopiti. (»Če slišim besedo kultura, zgrabim za revolver.«)

Letos se je zbral PEN v Pragi, kjer je po svetovni vojni tlačanov sin Tomaž Masaryk poskušal ustvariti in ohraniti človeku žarišče svobodne izpovedi. Prezident Beneš, sam mislec in ideolog, izpolnjuje vestno Masarykovo dediščino, spoštuje resnično svobodo človeške misli in jo povzdiguje med temelje človeške sreče in napredka. Minister dr. Hodža je pozdravil kongres s skoraj pravljličnimi besedami v sodobnem ozračju: »Zbližanje duš je najaktualnejša naloga umetnosti,

ki je daleč od politike vendar najboljša politika.« Kongres je potem sprejel resolucijo, obvezno za vse člane federacije:

Literatura ne pozna nobenih meja in literarni odnosi morajo za vselej ostati neodvisni od dogajanj v političnem življenju narodov.

Člani federacije zahtevajo, da se morajo umetnine v vseh okoliščinah in še posebno v vojnem času spoštovati kot skupna last človeštva, ki je nad nacionalnimi in političnimi strastmi.

Člani federacije se zavezujejo, da bodo osebni vpliv in vpliv svojih spisov vselej zastavljali sporazumu in medsebojnemu spoštovanju narodov v prid.

Člani federacije ugotavljajo vznemirjeni neizbežne napade na svobodo človeške besede, izrečene predvsem za socialno varnost in v primerih mednarodne nujnosti, obenem pa izražajo prepričanje, da je za napredek sveta v smeri boljše politične in gospodarske organizacije svobodna kritika vlad in institucij neobhodna. —

Pisateljska federacija se je s to resolucijo obvezala za odkrito in dejansko obrambo primitivnih pravic človeške svobode in za delno uresničenje tega krvavega sna. Ko je priznala, da je svobodna kritika vlad in institucij neobhodno potrebna, je že izrekla sodbo, in se ž njo upira nasilju, ki mandra človeške iluzije o svobodi in krati človeku pravico izpovedi.

Umljivo je, da pojmovanje svobodne človeške misli in besede ne vklepa odrazov osebnih kapric, zadoščenja in upora, in da je svoboda izpovedi le takrat etična družbena dolžnost, kadar brani in čuva beseda progresivne pravice človečanstva. Kongres ni dal svobodi človeške misli vnanje podobe, kar niti ni v njegovi moči, obvezal se je le, očuvati jo vsem, ki ustvarjajo njen sen.

Pred meseci je ugotovil Armstrong, magnat vojne industrije, da vojna industrija žal nazaduje zaradi poštenih a precej izkrivljenih idealističnih nazorov o ceni človeškega življenja.

Dva nazora si stojita nasproti, stara kakor človeštvo. S ceno človeškega življenja pada tudi cena človeške svobode. Poraja se vprašanje, kako bo pisateljska federacija uveljavila ceno človeškega življenja na svetovni borzi? Bo proti drugemu polu človeške narave, proti bestialnosti, uveljavila ceno človeške svobode?

Afirmacija vsake resolucije je njena moč. Kam se bo pisateljska federacija naslonila? Resolucija je dobila topot prav zaradi tega konkretno ozadje, ker je bila izrečena v Pragi, v državi, ki si je svobodo z miselnimi in dejanskimi napori izvojevala in se bori zanjo, da bi ohranila človeštvu dom njegovega dostojanstva. Si je federacija v svesti, da bodo vsi njeni člani v mejah držav, katerim pripadajo, z življenjsko nevarnostjo branili resolucijo pred nasiljem? In če bo ostala resolucija le platonična iluzija?

Vera v ceno človeškega življenja je stara kakor človeštvo. Vsi človeški napori izpričujejo, da je zadnji smisel življenja, če ima kak pomen, le v ideji stvarjanja etične in socialne človeške svobode. Ž njo se porajajo in zanjo trpe ljudje, ki ustvarjajo človeku vedno nove privide svobode, in so jim ječe zopet katakombe tega trpkega sna.

In ti prividi so dokumenti nad človeškimi kostmi.